

על ההכרה בנכי צה"ל בשל חרדות נפשיות במהלך השירות הצבאי

עו"ד ברוך אברהמי

נגרמו מאירוע טריוויאלי, שולי או שגרתי, אלא באירוע ממש הקשור לייחודיות ולמיוחדות של השירות הצבאי.

עוד למדנו מפסקי הדין כי המבחן האובייקטיבי דורש להראות "זיקה בעלת עצמה כלשהי" בין מחלה שהתפרצה לבין השירות. כמו שנאמר בפסק דין שניתן על ידי כבוד השופט הנדל בבית המשפט העליון המבחן האובייקטיבי תר אחרי "גוון צבאי בהיר באירוע, אך אינו דורש מימד צבאי טוטאלי".

כיוון שמדובר בחוק סוציאלי ובתרומה מיוחדת וייחודית של המשרת בכוחות הביטחון, אין חלים הכללים הרגילים של דיני הנזיקין.

רשלנות תורמת מצד החייל שבאה לידי ביטוי בכך שהוא "מגדיל ראש" ולוקח על עצמו מטלות ומשימות מעבר למה שמצב בריאותו מאפשר לו, אינה שוללת או גורעת מזכויותיו.

כך גם אם הצבא היה מוכן לשחררו מחמת מצב בריאותו אך הוא בחר והעדיף לשרת למעלה מכוחותיו. הסתכנות מרצון אינה נזקפת לחובתו בשונה מעיקרון המקובל בדיני נזיקין, אין משמעות לשאלה איך "חייל סביר" היה מגיב לאותו אירוע שנחשף לו חייל תובע.

כבוד השופט הנדל כתב כי מנגנון החובה שבחוק שירות הביטחון טומן בחובו סיכונים מגוונים רבים ובהם גם הסיכון להתפרצות מחלות נפשיות. נזק נפשי אין משמעו פחות נזק מנזק פיזי, גופני.

בעולם המשפט ישנו ביטוי הנקרא "הגולגולת הדקה", כלומר גם אם לאדם מצב נפשי רעוע או ליקוי נפשי טרם השירות הצבאי או מחלה קונסטיטוציונית שארבה לו בנפשו פנימה לפני השירות הצבאי, עדיין לא נשללה זכאותו. המדינה שקוראת לו לשירות צבאי היא שנוטלת את הסיכון והאחריות להתפרצות מחלה או נכות ולא החייל צריך לשאת בכך.

יישומם של העקרונות המנחים הללו לכל מקרה פרטני הוא מורכב. עיון בפסקי דין מעלה כי להלכה ולמעשה, נדון כל מקרה בהתאם לנסיבות. אין נוסחת קסם שעל פיה קובעים שיש או שאין קשר סיבתי. לעתים נחלקות גם דעות שופטים בבואם ליישם את העקרונות.

הדבר נותן, לדעתי, מרחב ומשקל מיוחד לחוות דעתם של פסיכולוגים לדגשים שהם נותנים ולניתוח שהם עושים לנתונים לנסיבות הקונקרטיים. ההכרעות בכל משפט ומשפט תושפענה מכך.

ברשימה זו נבקש להביא לפניכם כמה דברים בנושא הסובלים מחרדות נפשיות במהלך השירות הצבאי וההכרה בהם כנכי צה"ל. ברור כי ההכרה מעניקה זכויות ותשלומים מקצין התגמולים לפי חוק הנכים (תגמולים ושיקום) התשי"ט-1959 (להלן: "חוק הנכים") ויש לה משמעויות כספיות.

על פי רוב מעורבים בנושא גם פסיכולוגים אשר נדרשים להציג את חוות דעתם ואת טיפולם בנפגעי החרדות. מכאן, חשוב גם לראות ולהבין כיצד רואה זאת המערכת המשפטית. בנושא זה, כמו בכל תחום רפואי ופסיכולוגי אחר, לא די בכך שחייל חלה בזמן השירות או שההפרעה הפסיכולוגית התפתחה בזמן השירות. כדי לקבל הכרה לפי חוק הנכים יש צורך להוכיח כי הם נגרמו עקב השירות הצבאי ונטל ההוכחה הוא על המבקש הכרה כנכה צה"ל.

השאלות המשפטיות והמקצועיות העולות הן מה מידת הקשר הסיבתי הנדרש לשירות הצבאי, וכיצד מוכיחים אותו.

מפסיקת בתי המשפט עולים כללים מנחים, אומרים השופטים, כי מקבלים את החייל כמו שהוא, על חולשותיו ועל חוליו, על מעלותיו ועל חסרונותיו. השירות הצבאי ותנאי השירות נכפים על המשרת. ולכן אם הוכח קשר בין מחלה או נכות לשירות, ואם ראו במחלה או בנכות כולם כאילו נגרמו עקב השירות, יש להבין כי ייעודו של חוק הנכים לגמול טוב למי ששירתו את המדינה ונפגעו עקב כך.

לאור זאת יש לפרש את השאלות שעולות ברוחב לב ולא ביד קמוצה, מתוך רצון להיטיב עם הנכה ולא להקפיד עמו. ועם זאת, נדרש קשר סיבתי קונקרטי. המבחן הוא האם המצב שבו היה החייל גרם לפגיעה בין בעצמו ובין בגורמים אחרים והאם נדרש, בנוסף לכך, עמידה במבחן נוסף שהוא במהותו מבחן אובייקטיבי. האם יחידות השירות בצבא ומיוחדותו הן שהביאו בפועל לפריצה של המחלה או הנכות?

אם חייל או משרת סבלו עוד לפני השירות מבעיות רפואיות או פסיכולוגיות, הדבר אינו מכשיל את ההכרה בהם כנכי צה"ל. בכלל זה גם בעיות נפשיות כבושות או כמוסות או מחלה קונסטיטוציונית. הצבא והמדינה מחויבים גם אם הללו רק התפרצו או נחשפו עקב השירות הצבאי, או הוחמרו במידה כזו שהפכו לנכות זמנית או ארעית או קבועה.

בד בבד עם ההכרה בצד הסובייקטיבי בוחנים גם עמידה בקריטריון אובייקטיבי. כלומר, נדרש כי המחלה או הנכות לא